DENUMIRI DE MAMIFERE ÎN *LEXICONUL DE LA BUDA (1825)*

MARIA ALDEA
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

1. Introducere

Studiul nostru are ca obiectiv examinarea denumirilor de mamifere înregistrate în dicționarul în patru limbi apărut la Buda, în 1825, dintr-o perspectivă formală și semantică prin raportare la norma lingvistică actuală, înscriindu-se în seria de lucrări pe care le-am realizat, consacrate denumirilor de insecte, respectiv denumirilor de păsări (Aldea 2015a; Aldea 2015b).

Se cuvine menționat că, la fel ca în cazul celorlalte analize, și în ceea ce privește denumirile de mamifere, articolele consacrate acestora nu se bucură de un tratament lexicografic unitar la nivelul marcării informațiilor gramaticale, al realizării definiției sau al indicării corespondentelor în celelalte limbi ale dicționarului.

Redactorii *Lexiconului de la Buda* (de aici: *LB*^{e}) înregistrează pentru conceptul de „animal” doi termeni generici ce acoperă întregul regn animal: *gadină* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Gadină*) și *dobitoc* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Dobitocu*). Pe lângă aceștia, notăm prezența unei serii lexicale sinonimice care desemnează doar animalele sălbatice: *beală* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Bélă*), *fiară* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Féră*), *bestie* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Bestia*), *jiganie* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Jiganie*), *jigăranie* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Jigåranie*), *jivină* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Jivină*), *jovină* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Jovină*), *jivinuță* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Jivinuță*) etc. (vezi Aldea 2015b: 219; Morcov 2007, 2010).

2. Denumiri de mamifere în *Lexiconul de la Buda (1825)*

Raportându-ne la taxonomia realizată de Kindersley (2007), am identificat în lexicon doar termeni ce denumesc mamifere aparținând subclasei placentarelor. Să-i examinăm!

(1) Ordinul Insectivora (insectivore)

Termenii înregistrați și definiți din acest ordin sunt: *arici*, *sobol* și *șoarece-de-pădure*. Din cei trei termeni consemnați, doar pentru substantivul *arici* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Ariciu*) este marcată, sub primul sens, indicația de domeniu „o jivină” (care a dezvoltat sensul specializat de *târâtoare*; cf. Avram 2001: 243 ș.u.), urmată de corespondentele în latină, maghiară și germană. În plan lexical, remarcăm prezența sinonimelor *sobol* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Sobolu*), astăzi cuvânt învechit, și *șoarece-de-pădure* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Sórece de pådure*) pentru a desemna *cârtița*.

(2) Ordinul Chiroptera (lilieci)

Redactorii dicționarului notează doar termenul generic pentru specie: *liliac* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Liliacu*). Singura remarcă aici vizează prezența substantivului *jivină* în interiorul definiției cu rol de marcă de domeniu.

BDD-V2334 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:54 UTC)

(3) Ordinul Pinnipedia (pinipede)

Singurul termen înregistrat, sub forma unui substantiv compus, este *viţel-de-mare* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Viţelu de mare*), sinonim pentru *focă*. Exceptând marcajul clasei gramaticale, redactorii nu indică alte elemente de natură gramaticală sau semantică.

(4) Ordinul Proboscidea (elefanți)

Este consemnat doar termenul generic ce desemnează familia: *elefant* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Elefant*).

(5) Ordinul Primates (primate)

Examinarea corpusului nostru ne-a permis repertorierea atât a termenului generic ce desemnează ordinul, *simie* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Simie*), apreciat azi ca învechit, cât și a sinonimelor cu circulație regională ale acestuia, și anume *moimă* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Moimă*), cuvânt învechit, și *măimucă* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Måimucå*), variantă a lui *maimucă*. Notăm că fiecare din cei trei termeni are marcată desinența de plural, și anume *-i* – pentru *simie* și *măimucă*, respectiv *-e*, pentru moimă.

(6) Ordinul Rodentia (rozătoare)

(6.1) Subordinul rozătoarelor de tipul veveriților

Redactorii dicționarului consemnează termenul *breb* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Brebu*), apreciat azi drept sinonim învechit pentru *castor*, respectiv *veveriță* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Veveriţă*). În cazul lui *breb*, notăm realizarea pluralului prin desinența *-uri*, diferită de cea înregistrată de dicționarele actuale, *-i*.

(6.2) Subordinul rozătoarelor de tipul șoarecilor

Semnalăm prezența termenului generic ce desemnează subordinul, *șoarece* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Sórece*) [cu derivatele lexicale *șorecel*, *șorecuțiu* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Șorecelu*, *Șorecuţiu*) – considerate azi variante fonetice cu circulație regională, unde doar al doilea termen beneficiază de precizarea „diminutiv”], dar și cu o delimitare între specii, și anume *șoarece-de-apă* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Sórece de apå*).

Un alt termen înregistrat cu valoare generică pentru specie este *hârciog* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Hîrciogu*). În cazul acestuia, exceptând informația gramaticală de gen și de clasă, termenul este definit prin corespondentele în latină, maghiară și germană.

(7) Ordinul Lagomorpha (iepuri)

Notăm prezența termenilor *iepure – iepuroaie* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Iepure, Iepuróe*), dar și a derivatelor diminutivale *iepuraș*, *iepuruț*, *iepurel* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Iepurașu, Iepuruțiu, Iepurelu*). Spre deosebire de celelalte cuvinte din această serie, doar *iepurel* beneficiază de precizarea „diminutiv”. Remarcăm ocurența în expresia substantivului feminin singular a sufixului moțional învechit *-oae* (citit: *-oaie*), față de actualul *-oaică*, pluralul realizându-se prin desinența *-i*. De asemenea, constatăm existența unei delimitări între specii, prin repertorierea termenului *iepure-de-casă* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Iepure de casă*).

(8) Ordinul Carnivora (carnivore)

(8.1) Familia Canidae (câini) este reprezentată în dicționar doar prin 3 specii consemnate prin termeni cu sens generic: *câne – căţea, vulpe – vulpoi, lup – lupoaie*.

Pentru prima pereche, *câne – căţea* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Cåne, Cåţea*), notăm prezența derivatelor substantivale diminutivale *căţel*, *căţelaș*, *căţeluș*, *căţeluşă* (citit și: *căţăl*, *căţălaș*, *căţăluș*, *căţăluşă*) (cf. *LB*^{e}, *s.v. Cåţelu, Cåţelasu, Cåţelusu, Cåţeluşå*) – ultimul fiind un derivat moțional. În cazul diminutivului *căţeluşă*, remarcăm existența unui element lexical sinonim, *tăbăluşă* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Tåbålusă*), cu circulație regională. De asemenea, înregistrăm prezența mai multor specii ce au denumiri specializate pentru diverse tipuri de câini (cf. Avram 2001: 243 ș.u.): *vișlă* (cf. *LB*^{e}, *s.v. Vișlă*) [‘femela prepelicarului’, variantă a lui

BDD-V2334 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:54 UTC)

vijlă (cf. *DLR*[a], *s.v. vijlă*)], *mozoc* (cf. *LB*[e], *s.v. Mosocu*) [‘câine mare ciobănesc’ (cf. *DLR*[a], *s.v. mozoc*)], *zavod* sau *zăvod* cu circulație regională (cf. *LB*[e], *s.v. Zavodu*) [‘câine mare ciobănesc’ (cf. *DLR*[a], *s.v. zăvod*)], *ogar* (cu perechea, *ogarcă*) (cf. *LB*[e], *s.v. Ogaru*), *javră* sau *jeavră* (cf. *LB*[e], *s.v. Javrå, Jévrå*), fiecare beneficiind de o intrare distinctă, cum, de altfel, în definiția cuvântului *câine* (cf. *LB*[e], *s.v. Cåne*) redactorii disting mai multe specii: *câne-de-vânat, câne-măcelăresc, câne-pecărăresc*. În cazul substantivului *javră*, definiția înregistrează, sub primul sens, sintagma „vreun câne”, față de conotația actuală „câine mic, slab, prăpădit” (cf. Ciorănescu 2007, *s.v. javră*) sau „câine bătrân” (cf. *DLR*[a], *s.v. javră*).

Pentru a doua pereche, *vulpe – vulpoi* (cf. *LB*[e], *s.v. Vulpe, Vulpoiu*), înregistrăm nu numai prezența formelor diminutivale *vulpiță, vulpșoară* (cf. *LB*[e], *s.v. Vulpiță, Vulpșóră*), dar și a substantivului compus *vulpe-de-mare* ca delimitare între specii (cf. *LB*[e], *s.v. Vulpe de mare*).

În cazul ultimei perechi, *lup – lupoaie* (cf. *LB*[e], *s.v. Lupu, Lupóe*), notăm marcarea desinenței de plural atât pentru masculin, *-i*, cât și pentru feminin, *-i*, față de desinența actuală de plural masculin *-i*, respectiv de plural feminin, *-e*. Mai mult, remarcăm faptul că în expresia substantivului feminin *lupoaie* este prezent sufixul moțional învechit *-oae* (citit: *-oaie*), față de actualul *-oaică*, pluralul feminin fiind realizat prin afixul *-oi*, față de forma actuală *-oaice* [vezi, în acest sens, și *supra 2., (7)*].

(8.2) Familia Ursidae (urși)

Singura pereche consemnată este *urs – ursoaie* (cf. *LB*[e], *s.v. Ursu, Ursóe*), termeni cu sens generic. Notăm, la fel ca mai sus [vezi *supra 2, (8.1)*], realizarea femininului singular prin sufixul învechit *-oae* (citit: *-oaie*), față de actualul *-oaică*.

(8.3) Familia Mustelidae (mustelide)

Redactorii dicționarului înregistrează mai mulți termeni ce desemnează diverse specii, fiecare termen beneficiind de o intrare distinctă: *nevăstuică* (cf. *LB*[e], *s.v. Nevåstuică*) (subliniem indicarea desinenței de plural popular în *-e*, față de actualul *-i*), *nevăstuică-de-pădure* (cf. *LB*[e], *s.v. Nevåstuică de pådure*), *nurca* (cf. *LB*[e], *s.v. Norcå*), *dihorul* (cf. *LB*[e], *s.v. Dihoru*), *jderul* (cf. *LB*[e], *s.v. Jderu, Șderu*) (termen realizat printr-un dublet grafic *șd-/jd-*), *samur* (cf. *LB*[e], *s.v. Samuru*), respectiv *vidră* (cf. *LB*[e], *s.v. Vidrå*). În cazul lui *vidră*, examinarea corespondentului latinesc ne permite să constatăm că redactorii confundă speciile, și anume structura lexicală *castor fiber* trimite în fapt la o specie ce integrează ordinul rozătoarelor de tipul veveriților [cf. *supra 2, (6.1)*], denumirea latinească a *vidrei* fiind *lutra lutra*. În ceea ce privește cuvântul *samur*, semnalăm atât prezența dubletului *-re/-ri* în realizarea pluralului, cât și faptul că dicționarele actuale îi atribuie drept sinonim învechit pe *sobol* [vezi *supra 2., (1)*].

(8.4) Familia Felidae (feline)

În lexicon sunt înregistrați termenii *pisică, râs, tigru, leopard* și *leu*.

Așa cum se poate constata la o atentă examinare a corpusului, cele mai multe echivalente le găsim în cazul substantivului *pisică* (cf. *LB*[e], *s.v. Pisicå*), alături de care este înregistrat, sub o intrare distinctă, și termenul popular cu circulație regională *mâță* (cf. *LB*[e], *s.v. Mțiå*). Tot pentru *pisică*, notăm că acest substantiv realizează pluralul în *-e*, față de actualul *-i*. De asemenea, observăm că *pisică* figurează în pereche cu *cotoc* (cf. *LB*[e], *s.v. Cotocu*), *mârtan* (cf. *LB*[e], *s.v. Mårtanu*), *motoc*/*mâtoc* (cf. *LB*[e], *s.v. Motocu, Mȍtocu*), acestea din urmă comportându-se ca dublete fonetice. Pe lângă consemnarea acestor elemente lexicale, subliniem faptul că redactorii înregistrează și substantivul *mâț* (cf. *LB*[e], *s.v. Mțiu*), ce desemnează „puiul pisicii” (cf. *DLR*[a], *s.v. mâț*), însoțit de o bogată serie de derivate fie augmentative, fie diminutivale realizate prin dublete sau triplete grafice și fonetice: *mâțoiu, mâțiuc*/*mâțiuț, mâțioc, mâțiucă*/*mâțiuță, mitoc*/*motoc*/*mutoc, mâțișor, mâțișoară* (cf. *LB*[e], *s.v. Mțioiu, Mțiucu, Mțiuçiu, Mțiucå, Mțiuçiå, Mitocu, Mțișoru, Mțișórå*).

BDD-V2334 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:54 UTC)

Referitor la specia *râs* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Risu*), remarcăm că forma cu care este consemnat în lexicon, *ris*, este considerată astăzi doar o variantă fonetică „învechită și regională” (Avram 2001: 248). În definiția pe care redactorii i-o acordă, notăm prezența sintagmei „fiară sălbatică”, al cărei rol este de a indica domeniul. În schimb, pentru actualul *tigru* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Tigridu*), redactorii explică termenul printr-o indicație de domeniu: „fiară”.

Semnalăm, de asemenea, ocurența termenului generic *leopard* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Leopardu*), respectiv a perechii *leu – leoaie/leoaică* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Leu, Leóe, Leóică*). În cazul numelui feminin, observăm circulația în paralel a dubletelor lexicale *leoaie/leoaică*, a doua impunându-se în prezent ca normă.

(9) Ordinul Perissodactyla (mamifere imparicopitate)

Redactorii înregistrează în lexicon doar specii din familia Equidae (cai și specii înrudite). Astfel, prin intrări distincte este repertoriată nu numai perechea *cal – iapă* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Calu, Épa, Iapă*), fiecare dintre cei doi termeni fiind realizat prin dublete sau triplete grafice în cadrul aceluiași articol, dar și descendenții, perechea *mânz – mânză* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Mânzu, Mânză*) (în cazul lui *mânz*, notăm că, față de forma de plural consemnată, *mânzi*, cea impusă astăzi este *mânji*). Termenul *cal* beneficiază de prezența diminutivelor *călușel*, *căluț*, respectiv a augmentativului *căloi* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Căluşelu, Calutiu, Căloiu*). De asemenea, sunt înregistrați o serie de termeni ce denumesc cai atât după culoarea părului – *tarce* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Tarce*), termen învechit, cu sensul de ‘cal bălțat, pestriț, tărcat’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. tarce*), *peaiu* sau *peiu* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Péiu*) ‘cenușiu, murg’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. peiu*), *murg* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Murgu*) ‘cal negru și cenușiu’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. murg*), *pintenog* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Pintenogu*) ‘care are pete de culoare albă în jurul gleznei’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. pintenog*) sau echivalent lexical al acestuia din urmă, și anume *sarce* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Sarce*) (în cazul lui *sarce*, subliniem faptul că apare marcat cu această conotație, pe lângă cele de ‘pasăre de apă’, ‘plantă’, doar sub sensul al treilea) –, cât și în funcție de calitățile, de însușirile lor: termenul popular cu circulație regională *mărțină* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Mŏrţină*) (care e variantă a lui *mârțină*) cu sens peiorativ ‘iapă slabă, prăpădită, mârțoagă, gloabă’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. mârțină*) și dubletul *dabilă* sau *deabilă* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Dabilă*), cu același sens peiorativ, sunt plasați în opoziție cu *armăsar* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Armĭsariu*) ‘cal falnic, mândru, iute’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. armăsar*), *parip* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Paripu*) ‘cal tânăr, sprinten și frumos’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. parip*), *telegar* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Telegariu*) ‘cal tânăr, iute’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. telegar*) – toți aceștia din urmă fiind asociați cu o conotație pozitivă, și anume ‘cal falnic, rapid’, chiar dacă între ei se deosebesc prin semul [+/- matur], [+/- tânăr].

Notăm prezența termenului învechit *săgmariu* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Sắgmariu*) (variantă a lui *samar*), cu sinonimul *săgmăraș* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Sắgmăraşu*), ce poartă, pe lângă sensul conservat și astăzi, anume ‘cal cu șa de purtat povară’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. samar*), încă un sens neînregistrat în dicționarele actuale, și anume ‘cal care poartă greutate în spate’, dar și ocurența termenilor *povod, povolnic/povol* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Povodu, Povolnicu*) pentru a desemna ‘un cal dus de căpăstru’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. povod*) (ultimii definiți prin trimitere la primul), respectiv a termenului *jugan* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Juganu*), pentru a denumi ‘un cal castrat, pus la jug’ (cf. *DLR*^{a}*, s.v. jugan*).

De asemenea, remarcăm faptul că redactorii consemnează circulația în paralel a unor termeni ce au dezvoltat derivate moționale: *asin – asină* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Asinu, Asinắ*), respectiv *măgar – măgăriță* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Măgariu, Magariţă*). Se cuvine subliniat faptul că în cadrul articolului consacrat termenului *măgar* este marcat și diminutivul *măgărel*. Pe lângă aceștia, am identificat un termen cu rol delimitativ între specii: *măgar-sălbatic* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Măgariu sĭlbaticu*), respectiv cuvântul învechit cu circulație regională *mușcoi* (cf. *LB*^{e}*, s.v. Muşcoiu*), variantă a lui *mâșcoi*, pentru actualul *catâr*.

BDD-V2334 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:54 UTC)

(10) Ordinul Artiodactyla (paricopitate)

(10.1) Familia Suidae (porci)

Notăm atât prezența unor heteronime *porc – scroafă* (cf. *LB*[e], *s.v. Porcu, Scrófă*), cât și a unor derivate moționale *purcel – purcea* (cf. *LB*[e], *s.v. Purcélu, Purcea*). Se cuvine remarcat că, în cazul substantivului *porc*, redactorii consemnează într-o intrare distinctă un corespondent sinonimic al acestuia, și anume *râmătoriu* (cf. *LB*[e], *s.v. Rîmătoriu*), după cum în cazul celei de-a doua perechi sunt înregistrate în interiorul fiecărei intrări mai multe elemente lexicale derivate cu sufixe diminutivale: *purcelaș, purceluț,* respectiv *purceluță* (ultimul realizat printr-un dublet grafic) (cf. *LB*[e], *s.v. Purcélu, Purcea*). De asemenea, observăm existența unor delimitări între specii, și anume *porc-sălbatic* (cf. *LB*[e], *s.v. Porcu sîlbaticu*), cu sinonimul regional *gligan* (cf. *LB*[e], *s.v. Gliganu*), dar și prezența unor termeni specializați pentru a delimita în cadrul speciei diferite categorii de vârstă: *șuldeu* (cf. *LB*[e], *s.v. Șuldeu*) 'purcel până la un an' (cf. *DLR*[a], *s.v. șuldeu*), *burlinc* (cf. *LB*[e], *s.v. Burlincu*) 'purcel înțărcat' (cf. *DLR*[a], *s.v. burlinc*), cu diminutivele *burlincaș, burlincuț* (cf. *LB*[e], *s.v. Burlincu*), respectiv *vier* (cf. *LB*[e], *s.v. Vieru, Veru*) 'porc necastrat' (cf. *DLR*[a], *s.v. vier*).

(10.2) Familia Hippopotamidae (hipopotami) este reprezentată în lexicon prin constructul specializat ce desemnează specia, *cal-de-apă*. Subliniem faptul că acest termen nu beneficiază de o intrare distinctă, ci figurează în cadrul definiției consacrate articolului *cal* (cf. *LB*[e], *s.v. Calu*).

(10.3) Familia Camelidae (cămile și specii înrudite)

În lexicon sunt înregistrați doi termeni ce delimitează două specii: *cămilă* (cf. *LB*[e], *s.v. Cămilă*) și *dromedariu* (cf. *LB*[e], *s.v. Dromedariu*) (pentru actualul *dromader*).

(10.4) Familia Cervidae (cervide)

Semnalăm prezența câtorva termeni ce dezvoltă, de asemenea, derivate moționale: *cerb – cerboaie* (cf. *LB*[e], *s.v. Cerbu, Cerbóe*), *căprior – căprioară* (cf. *LB*[e], *s.v. Căprioru, Căprióră*), alături de sinonimele învechite astăzi *zâmbru – zimbră* (cf. *LB*[e], *s.v. Zîmbru, Zimbră*). Pe lângă acestea, este consemnat și sinonimul *ciută* (cf. *LB*[e], *s.v. Ciută*), pentru *căprioară, zimbră*. Singura observație ce se impune aici vizează realizarea formelor de singular și plural ale substantivului *cerboaie* prin sufixele moționale, învechite azi, *-oae* (citit: *-oaie*), respectiv *-oi*.

(10.5) Familia Bovidae (bovine și specii înrudite)

Redactorii lexiconului consemnează, pe lângă termenul generic *vită* (cf. *LB*[e], *s.v. Vită*), numeroși termeni ce denumesc diverse specii. Astfel, notăm prezența heteronimelor: *capră* (cf. *LB*[e], *s.v. Caprå*) [cu derivatul diminutival *căpruță,* realizat prin afixul lexical *-uță*, față de actualul *-iță*; cf. *LB*[e], *s.v. Căprutiå*] – *țap/pârciu* (cf. *LB*[e], *s.v. Çapu, Pârciu, Pîrciu*) [al doilea termen exprimat printr-un dublet grafic: *pîrciu/pârciu* 'țap de prăsilă', cf. *DLR*[a], *s.v. pârci*], *oaie* (cf. *LB*[e], *s.v. Óe*) [cu derivatul diminutival *oiță* (cf. *LB*[e], *s.v. Oiță*), marcat într-o intrare distinctă] – *berbece* (cf. *LB*[e], *s.v. Berbéce*) [cu derivatul diminutival *berbecuț* (cf. *LB*[e], *s.v. Berbecutiu*)] sau forma învechită *arie(a)te* (cf. *LB*[e], *s.v. Ariéte*), *taur/bou – vacă* (cf. *LB*[e], *s.v. Tauru, Bou, Vacå*) [cu diminutivele *tăurel, tăurenci, boulean, bouț – văcuță* (cf. *LB*[e], *s.v. Tåurelu, Tåurénciu, Boulénu, Boutiu, Våcuță*)], dar și a unor termeni ce au dezvoltat derivate moționale: *ied – iadă* (cf. *LB*[e], *s.v. Edu, Édå, Iedu, Iadå*) [cu derivatul *ieduț* (cf. *LB*[e], *s.v. Edutiu*)], cu echivalentul sinonimic învechit cu circulație regională *vătue* (cf. *LB*[e], *s.v. Vętue*) 'iadă, capră tânără; noatenă' (cf. *DLR*[a], *s.v. vătue*), *miel* (cf. *LB*[e], *s.v. Mnelu, Melu*) – *miea, miială* (cf. *LB*[e], *s.v. Mié, Miélå*) (cu derivatele diminutivale *mieluțel – mieluțea, mieluță – mieluț*; cf. *LB*[e], *s.v. Mieluțelu, Mieluțé, Mieluță, Mieluțu*), *juncu – junincă* (cf. *LB*[e], *s.v. Juncu, Junincå*), *gonitoriu – goniță/gonitoare* (cf. *LB*[e], *s.v. Gonitoriu, Gonitiå, Gonitóre*), *vițea – vițel* (cf. *LB*[e], *s.v. Viță, Viței*) [cu diminutivele *vițeluță* (deosebită de forma actuală, *vițeluță*,

BDD-V2334 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:54 UTC)

marcată în cadrul articolului *viţea*) – *viţelaş* (cf. *LB*[e], *s.v. Viţé*, *Viţelaşu*)]. Observăm, de asemenea, prezența unor termeni specializați, în general învechiți și cu circulație regională, pentru a denumi diverse categorii de vârstă – *mioară* (cf. *LB*[e], *s.v. Miórå*) cu sensul de 'oaie tânără care nu a împlinit un an' (cf. *DLR*[a], *s.v. mioară*), *noatin* (cf. *LB*[e], *s.v. Nótinu*), variantă a lui *noaten*, întrebuințat atunci când se vorbește despre o cornută mică ce 'a împlinit un an' (cf. *DLR*[a], *s.v. noaten*), *junc* (cf. *LB*[e], *s.v. Juncu*) 'taur sau bou tânăr nepus la jug' (cf. *DLR*[a], *s.v. junc*), *goniță* (cf. *LB*[e], *s.v. Gonitiå*) 'vacă tânără în vremea gonitului, junincă' (cf. *DLR*[a], *s.v. goniță*) – ori pentru a distinge între diverse specii – *ţigără* (cf. *LB*[e], *s.v. Çigårå*) 'oaie cu lână scurtă, creață, moale și fină; variantă a lui țigaie' (cf. *DLR*[a], *s.v. țigără*), *zurcană* (cf. *LB*[e], *s.v. Zurcanå*) 'oaie cu lână lungă, aspră și cu firul gros; țurcană' (cf. *DLR*[a], *s.v. zurcană*), *capră-de-munte sau sălbatică* (cf. *LB*[e], *s.v. Caprå de munte, séu sîlbaticå*). Nu în ultimul rând, semnalăm prezența termenului *bour* (cf. *LB*[e], *s.v. Bouru*), ce denumește specia, și a echivalentului sinonimic al acestuia, *zimbru* (cf. *LB*[e], *s.v. Zimbru*).

3. În loc de concluzii

Identificarea și examinarea termenilor ce denumesc mamifere în *Lexiconul de la Buda* ne-au permis să constatăm valoarea de excepție a acestui dicționar, care, prin redactorii săi, înregistrează prețioase informații lexicale, gramaticale și enciclopedice vehiculate la început de secol XIX, oferindu-ne, astfel, un punct de reper esențial în analiza evoluției istorice formale și semantice a vocabularului specific epocii.

IZVOARE

LB[e] = *Lexicon românesc-latinesc-unguresc-nemţesc care de mai mulţi autori, în cursul a trizeci şi mai multor ani s-au lucrat sau Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est*. Budae: Typis et Sumtibus Typografiae Regiae Universitatis Hungaricae, 1825. Ediție electronică realizată de Maria Aldea, Daniel-Corneliu Leucuţa, Lilla-Marta Vremir, Vasilica Eugenia Cristea, Adrian Aurel Podaru. Coordonator: Maria Aldea. Cluj-Napoca, 2013, www.bcucluj.ro/lexiconuldelabuda/, http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/48723.

BIBLIOGRAFIE

Aldea, Maria, 2015a, „Denumiri de insecte în Lexiconul de la Buda (1825)", în Silvia Pitiriciu (coord.), *Mioara Avram – In memoriam*, Craiova, Sitech, p. 11–29.

Aldea, Maria, 2015b, „Denumiri de păsări în Lexiconul de la Buda (1825)", în *The Proceedings of the European Integration – Between Tradition and Modernity Congress*, Editura Universității Petru Maior, vol. 6, p. 218–233.

Avram, Mioara, 2001, *Cuvintele limbii române între corect și incorect*, Chișinău, Cartier.

Ciorănescu, Alexandru, 2007, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă, de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Saeculum I.O.

DLR[a] = *Dicţionarul limbii române*, ediţie anastatică după *Dicţionarul limbii române (DA)* şi *Dicţionarul limbii române (DLR)*, București, Editura Academiei Române, 2010.

BDD-V2334 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:54 UTC)

Kindersley, Dorling, 2007, *Animale – ghid vizual complet al lumii sălbatice*, coord. David Burnie, trad. Adriana Bădescu *et al.*, referent de specialitate Oana Popescu, București, Enciclopedia RAO.
Morcov, Mihaela-Mariana, 2007, „Denumiri de animale în limbile romanice. Cuvinte din vocabularul magico-religios", în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română – stadiul actual al cercetării. Actele celui de al 6-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (29–30 noiembrie 2006)*, București, Editura Universității din București, p. 677–684.
Morcov, Mihaela-Mariana, 2010, „Pour une nouvelle lecture de certains zoonymes romans: La perspective de croyances totémiques", în *Романские языки в эпоху глобализации: лингвистический и социолингвистический аспекты,* Факултет романской филологии, москва, p. 274–286.
Murariu, Dumitru, Aurora Mihail, 2008, *Mic atlas – Mamifere*, București, ALL Educațional.

NAMES OF MAMMALS IN *THE LEXICON OF BUDA* (1825)

(*Abstract*)

Identifying and investigating the names of mammals of the Lexicon of Buda (1825) allowed us to highlight the outstanding value of this dictionary, which, through the agency of its editors, records a valuable lexical, grammatical and encyclopedic information specific at the beginning of the 19th century.

BDD-V2334 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:54 UTC)